

ვიშეგრადის ქვეყნები კოვიდ-19 პანდემიის გამოწვევების წინაშე

თეა ამნიაშვილი

ისტორიის დოქტორი,
ქართულ-ამერიკული უნივერსიტეტის
საერთაშორისო ურთიერთობებისა და
დიპლომატიის პროფესორი

აბსტრაქტი

ვიშეგრადის ჯგუფის შექმნის შემდეგ, წევრმა ქვეყნებმა მნიშვნელოვანი ერთობლივი ღონისძიებები განახორციელეს და საკმაოდ კარგად შეძლეს კოორდინირება.

2020 წლის გაზაფხულზე კოვიდ-19 პანდემიის გამოწვევების დასაძლევად, ვიშეგრადის ქვეყნებმა გადაწყვიტეს მიეღოთ როგორც ინდივიდუალური, ასევე ერთობრივი სამოქმედო გეგმები და მჭიდრო კავშირში მოეხდინათ პრობლემებთან გამკლავება.

ვიშეგრადის ქვეყნებმა ოპერატიულად მიიღეს „შეკავების სამოქმედო გეგმა“, სადაც გაითვალისწინეს პოლიტიკური, ეკონომიკური და ადამიანური ფაქტორები. პანდემიის დასაძლევად პროგრამები აამოქმედეს, როგორც ევროპის კავშირის ფარგლებში, ასევე ოთხეულის გადაწყვეტილებების დონეზე. პანდემიამ კიდევ ერთხელ დაგვანახა, რომ ვიშეგრადი მიუხედავად ევროპის კავშირის წევრობისა, ხშირად ხელმძღვანელობს ჯგუფის ფარგლებში შემუშავებული პოლიტიკით.

სტატიაში ძირითადი აქცენტი გაკეთებულია როგორც თანამედროვეობის ყველაზე დიდ გამოწვევა – პანდემიაზე, ასევე საერთაშორისო ურთიერთობების თემასთან უშუალოდ კავშირში მყოფ ვიშეგრადის ჯგუფის ფუნქციონალურ განვითარებაზე.

საკვანძო სიტყვები: ევროპის კავშირი; პანდემია; საერთაშორისო ურთიერთობები; ვიშეგრადის ჯგუფი.

ვიშეგრადის ჯგუფის შექმნის შემდეგ (1991 წ.), წევრი ქვეყნები მთელ რიგ საკითხებში კოორდინირებულად და ერთმანეთის გამოცდილების გაზიარებით მოქმედებენ. მათ ერთობლივ ღონისძიებებს საფუძვლად უდევს შეთანხმება პოლონეთს, უნგრეთს, ჩეხეთსა და სლოვაკეთს შორის საერთო სტატეგიების შემუშავების შესახებ პრობლემატური საკითხების გადასაჭრელად. 90-იან წლებში ვიშეგრადის წევრების საერთო და თითოეულის მიზანს წარმოადგენდა ტოტალიტარიზმთან ასოცირებული მემკვიდრეობის დაძლევა და ახალი წესრიგის მშენებლობა დემოკრატიიდან დაწყებული თანამედროვე საბაზრო ეკონომიკითა და ადამიანის უფლებებით დამთავრებული. ისინი ცდილობდნენ როგორც „ძველი ევროპული“ გამოცდილების გაზიარებას, ასევე „ახალი ევროპული“ საზოგადოებისათვის მისაღები რეფორმების შემუშავებას. ვიშეგრადის საერთაშორისო ფონდის ჩამოყალიბებით, გაერთიანების საქმიანობა მეტად პროდუქტიული და რეგიონის დონეზე ავტორიტეტული გახდა. თუმცა, ინსტიტუციური განვითარების თვალსაზრისით, ვიშეგრადის ჯგუფი იმ ეტაპზე ევროკავშირის მასშტაბებს ვერ აღწევდა და განვითარების ასეთ დონეზე პრეტენზია არც ჰქონდა. ვიშეგრადის ქვეყნების მთავარ მიზანს ევრო-ატლანტიკურ სივრცეში ინტეგრ-

რაცაა წარმოადგენდა, რისთვისაც თითოეული ქვეყანა პოლიტიკური, ეკონომიკური და საზოგადოებრივი ტრანსფორმაციის მიმართულებით მუშაობდა.

2020 წლის გაზაფხულზე კოვიდ-19 პანდემიის გამონვევების დასაძლევად, ვიშეგრადის ქვეყნებმა გადაწყვიტეს მიეღოთ როგორც ინდივიდუალური, ასევე ერთობრივი სამოქმედო გეგმები და მჭიდრო კავშირში მოეხდინათ პრობლემებთან გამკლავება.

ევროპის ყველა სხვა ქვეყნის მსგავსად, ვიშეგრადის ქვეყნებშიც შეაღწია კოვიდ-19 პანდემიამ. სამხრეთ და დასავლეთ ევროპის ნაწილებისგან განსხვავებით, აქ პირველ ეტაპზე შესაძლებელი გახდა ვირუსის ფეთქებადი გავრცელების პრევენცია. მთელი რიგი ღონისძიებების განხორციელების შემდეგ და პანდემიის სოციალურ-ეკონომიკურ შედეგებზე დაყრდნობით, პოლონეთი, ჩეხეთი, სლოვაკეთი და უნგრეთი გაზაფხულ-ზაფხულზე პრობლემასთან მიმართებაში პოზიციონირებენ. მიუხედავად იმისა, რომ კრიზისების მენეჯმენტი მათ სტრატეგიულად არ ყოფს, არსებობს გარკვეული განსხვავებები ბრიუსელის ფინანსურ პაკეტებთან მიმართებაში. აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ერთეული შემთხვევების გამოკლებით, ორგანიზაციისთვის კვლავ მნიშვნელოვანად აღიქმება ოთხი ქვეყნის ევროპულ პოლიტიკაში ჩართვა და უფრო მეტიც, ფართო ეკონომიკური ურთიერთობების უზრუნველსაყოფად შეთანხმებული გამოსავლის ძიება.

ევროკავშირის ფინანსური დახმარების პაკეტები, ისევე როგორც მოლაპარაკებები მრავალწლიან ფინანსურ ჩარჩოზე (MFF), პანდემიის დროს ვიშეგრადის წევრების ევროპული პოლიტიკის ყურადღების ცენტრში მოექცა. ამ თემის გარშემო დისკუსიამ ინტერესთა შორის განსხვავებები საწყის ეტაპზევე გამოავლინა. პოლონეთი და სლოვაკეთი (მცირედი დათქმებით) მხარს უჭერენ ფრანგულ-გერმანულ წინადადებას და ევროკავშირის კომისიის ინიციატივას 750 მილიარდი ევროს რეკონსტრუქციის ფონდის შესახებ. 2020 წლის შემოდგომის შეფასებებით, ეს ორი აღმოსავლეთ ევროპული სახელმწიფო ფონდის პოტენციურ ბენეფიციარად ჩაითვალა. ევროკავშირის “მომავალი თაობის” აღნიშნული ინსტრუმენტი წარმოდგენილი სახით მკაცრად გააკრიტიკეს ჩეხეთმა და უნგრეთმა. მიზეზად არ დასახელებულა მხოლოდ ის, რომ მათ შედარებით ნაკლები თანხა შეხვდებოდათ (სლოვაკეთს შეეძლო თითქმის იმდენივე გრანტისა და გარანტიის მიღება რამდენიც უნგრეთს, რომელიც მასზე ორჯერ დიდია) ან, ჩეხეთის შემთხვევაში სავარაუდო კონტრიბუტორობა. უფრო მეტიც, პრალა და ბუდაპეშტი, სხვა საკითხებთან ერთად, უარყოფითად აფასებდნენ თანხების გამოყოფისათვის დადგენილ კრიტერიუმებს. სლოვაკეთის ეკონომიკის მინისტრი და ვიცე პრემიერი რიჩარდ სულიკი მიუთითებდა, რომ „ევროკავშირის ფინანსების ზრდა მარეგულირებელი პოლიტიკის თვალსაზრისით უაზრობაა“ (1.1), თუმცა მხარს უჭერდა რეკონსტრუქციის ფონდს საკუთარი ქვეყნის ინტერესების გათვალისწინებით. მიუხედავად იმისა რომ, ვიშეგრადის ქვეყნებში მოწინავე პოლიტიკური ძალები უკმაყოფილებას ღიად აფიქსირებდნენ, ამას მათ შორის უთანხმოება მაინც არ გამოუწვევია. 2020 წლის ივნისის დასაწყისში ლედნიცში, ვიშეგრადის სამიტზე და ერთი თვის შემდეგ კი ვარშავაში, მოხდა აზრთა შეჯერება, რომლის თანახმადაც – ოთხივე ქვეყანა ერთგული რჩებოდა სარეკონსტრუქციო ფონდის „სამართლიანი“ შეთანხმების (1.2). მაგრამ მთავარ გზავნილს ის წარმოადგენდა, რომ – სამხრეთის მდიდარი ქვეყნები არ უნდა ფინანსდებოდეს ევროკავშირის აღმოსავლეთ ნაწილის ნაკლებად შეძლებული ქვეყნების ხარჯზე. ვიშეგრადის წევრებმა ასევე გამოთქვეს დაინტერესება განვითარებადი ფინანსური ნაკადების მეტი მოქნილობის მისაღწევად (მთლიანი ეროვნული შემოსავლის დამატებით 8-9 პროცენტი პოლონეთისა და სლოვაკეთის გრანტებისა და „მომავალი თაობის“ გრანტების საშუალებით). ასე რომ, თუ ვიშეგრადი არ შორდება ევროკავშირის ფინანსურ საკითხებს, ეს მხოლოდ იმიტომ ხდება რომ „MFF“-სა (მრავალწლიანი ფინანსური ჩარჩო) და რეკონსტრუქციის ფონდთან მოლაპარაკებების ფარგლებში, გათვალისწინებულია შიდა ბაზართან დაკავშირებული საერთო ინტერესის თემები. ზოგადად უნდა ითქვას, რომ ამგვარი დამოკიდებულება ანუ საერთო ინტერესებზე უპირატესო-

ბის მინიჭება, ვიშეგრადის ჯგუფისათვის 90-იან წლებშიც დამახასიათებელი იყო, გამონაკლისად დავასახელებდით სლოვაკეთს (ვლადიმირ მეჩიარის მთავრობა), რომელიც ერთ ეტაპზე გაეთიშა ვიშეგრადის წევრების კურსს.

როგორც აღვნიშნეთ, ეპიდემიის გამოცხადების შემდეგ ვიშეგრადის ქვეყნებში სწრაფად განხორციელდა „შეკავების სამოქმედო გეგმა“, მოხდა საზღვრების ჩაკეტვა და გამოცხადდა ე.წ. „ლოკდაუნი“. ამის პარალელურად დაიწყო ფინანსური სტაბილიზაციის პაკეტებს შემუშავება. შედარებითი სტაბილურობის მიღწევის შემდეგ კი, თუ გამონაკლის შემთხვევებს არ მივიღებთ მხედველობაში, ვიშეგრადის წევრები გადავიდნენ კრიზისის მართვის ახალ მენეჯმენტზე. ეკონომიკისა და საგარეო პოლიტიკის კომპლექსურად შეფასების საფუძველზე გამოიკვეთა გარკვეული დადებითი პროგნოზები. ასევე, როგორც ზემოთ განვიხილეთ, საკითხების შეჯერება მოხდა ევროკავშირის სხვა წევრებთან მომდევნო ეტაპის გეგმების შესახებ.

რაც შეეხება ვიშეგრადის ქვეყნების შიდა პოლიტიკურ ვითარებას, პირველი ტალღის შემდეგ მნიშვნელოვანი ცვლილებები ნაკლებად შესამჩნევი იყო, მმართველი პარტიების რეიტინგები კი თითქმის შენარჩუნებული. ეს განაპირობა იმ ფაქტმა, რომ ჯგუფის წევრებს ეპიდემიოლოგიურ ფრონტზე მეტ-ნაკლები წარმატებები ჰქონდათ მიღწეული. თუ გადავხედავთ მსოფლიო სტატისტიკას ამ მიმართულებით, ზოგადად პოლიტიკურ ლანდშაფტებში და ქვეყნებში სადაც არჩევნები იყო ჩანიშნული, მმართველი პარტიების რეიტინგები ძირითადად შენარჩუნდა ან გაუმჯობესდა. ეს განაპირობა არა იმდენად კოვიდის მართვის მენეჯმენტის მაღალმა დონემ, რამდენადაც საზოგადოებებში წარმოქმნილმა ახალმა ფსიქო-სოციალურმა ფაქტორებმა. უმეტეს შემთხვევაში მოქალაქეებმა ოპერატიულად მიიღეს სახელმწიფო დახმარება და დაპირებაც პროგრამების ეტაპობრივად გაუმჯობესებაზე, რამაც მანამდე არარსებული პოზიტიური განწყობა შექმნა მოქმედი ხელისუფლებების მიმართ. კოვიდის შედარებით ეფექტურმა კონტროლმა ვიშეგრადის ქვეყნების რამდენიმე არასტაბილური რეიტინგის მქონე პოლიტიკოსსაც კი „შეუმსუბუქა მდგომარეობა“. პოლიტიკური აქტივობა კი პირველიდან მეორე ტალღამდე კვლავ გამოცოცხლდა, რაზეც ვიშეგრადის წევრებში არჩევნების ჩატარების შესაძლებლობა მეტყველებს. სხვადასხვა საინფორმაციო წყაროებში შევხვდებით ლიდერების შეფასებებს, რომ მათი რეიტინგი გადაარჩინა კოვიდ-19 მართვის ხარისხმა. რასაც ალბათ ნაკლებად ვიტყვით პოლონელ პოლიტიკოს ანჟეი დუდაზე, რომელიც არც კოვიდამდე უჩიოდა ავტორიტეტს და არჩევნების მეორე ტურის შედეგებით დარჩა პოლონეთის პრეზიდენტის თანამდებობაზე (ივლისი, 2020).

ექსპერტები აღნიშნავენ, რომ კოვიდის შეკავებით მიღებული ბონუსი შეიძლება ადვილად დაკარგულიყო, თუ შემდგომი ტალღისას ან ეკონომიკური მდგომარეობის შესამსუბუქებლად დამხმარე ღონისძიებებს არ გაატარებდნენ. ვიშეგრადის ქვეყნებში, განსაკუთრებით პანდემიის დროს, დაფიქსირდა ექსპორტზე ორიენტაციის მაღალი დონე, რომელიც ეკონომიკის მთავარი შემადგენელი ნაწილია. ჩეხეთის რესპუბლიკის, უნგრეთისა და სლოვაკეთის ექსპორტი შეადგენს სამ მეოთხედს, პოლონეთში ეს მაჩვენებელი 55%-ია (2.1). ამ მონაცემის ანალიზის საფუძველზე ეკონომიკის ექსპერტები ფიქრობენ, რომ ევროპის რეკონსტრუქციის ფონდის მთავარი ბენეფიციარი სწორად პოლონეთი გახდება. ვენის ეკონომიკის კვლევის ინსტიტუტის (WIIW) ინფორმაციის თანახმად, ეკონომიკური კრიზისი პანდემიის შემდეგ ევროპის სამხრეთ ნაწილში უფრო საგრძნობი იქნება ვიდრე ვიშეგრადის ქვეყნებში.

2020 წლის ივნისში სლოვაკეთის პრემიერ-მინისტრის იგორ მატოვიჩის ვიზიტისას პრალაში, დღის წესრიგის თემებს შორის ჩეხეთსა და სლოვაკეთს შორის სხვადასხვა დონეზე კავშირების გაფართოება გამოიკვეთა. ჩეხეთის პრემიერ მინისტრმა ანდრეი ბაბიშმა „პოსტ-კოვიდური ეკონომიკური მდგომარეობის“ განხილვისას აღნიშნა, რომ – „აღდგენის ფონდის“ კრიტერიუმები მორგებუ-

ლია იმ ქვეყნებზე, რომლებიც არ გამოირჩევიან ისეთივე პასუხისმგებლობით ძირითადი საკითხების მიმართ – ვალი, საბიუჯეტო დისციპლინა და უმუშევრობის პრობლემა, როგორც ვიშეგრადის ოთხეული. მან ასევე დასძინა, რომ ვიშეგრადის ჯგუფის წევრები თუ ერთად იმუშავებენ, პრობლემებთან გამკლავება არ გაუჭირდებათ (3).“ აქვე უნდა ითქვას, რომ ჩეხეთისა და უნგრეთის ლიდერები არა მხოლოდ ამ შემთხვევაში, არამედ ზოგადად გამოირჩევიან ევროკავშირის პოლიტიკის მიმართ კრიტიკით. თუმცა, არა მხოლოდ ეს ორი ლიდერი, არამედ ვიშეგრადის ქვეყნების პოლიტიკური ელიტების ნაწილი ცდილობს ქულების ჩანერას ევროკავშირის მიმართ სკეპტიკურად განწყობილ საზოგადოებებში და მუდმივად „ბრიუსელის დირექტიულ ტონს“ უსვამენ ხაზს.

ვიშეგრადის ქვეყნებს განსხვავებული შეხედულებები აქვთ ევროკავშირის რეკონსტრუქციის გეგმის მიმართ, რაც ქმნის მცირედით წინააღმდეგობას ჯგუფის შიგნით, მაგრამ არა პრინციპულ დაპირისპირებას. ამ და სხვა საკითხებზე ფრაგმენტული შეუთანხმებლობა მიგვიჩვენებს ვიშეგრადის ჯგუფის მთავარ გამოწვევაზე: ისინი მრავალი თვალსაზრისით გვანან ერთმანეთს და ამავე დროს, ბოლო პერიოდში მათ შორის განსხვავებებიც გამოიკვეთა, მაგრამ თითქმის ყოველთვის მაინც ახერხებენ პროცედურულ კონსენსუსამდე მისვლას. ჩეხი პოლიტოლოგი იაკუბ ებერლი ამის თაობაზე აღნიშნავს – „ზუსტად იმიტომ, რომ ეს ოთხი ქვეყანა ძალიან ჰგავს ერთმანეთს, მათ შორის არაფორმალური კონტაქტი კარგად მუშაობს. პოლიტიკურ დონეზე საერთო ინტერესების წარმოდგენა რთულდება მხოლოდ იმიტომ, რომ არჩევნების შემდეგ ლიდერები იცვლებიან და მასთან ერთად პოლიტიკური ორიენტაციებიც...“ (4.1.).

ვიშეგრადის ჯგუფის ჩამოყალიბების შემდეგ, მთავარ მიზანს ტრანსფორმაციული პროცესების (მეტ-ნაკლები წარმატებით) განხორციელება და ევრო-ატლანტიკურ სივრცეში ინტეგრაცია წარმოადგენდა. როდესაც დასრულდა ინტეგრაცია, ვიშეგრადის წევრებს შორის გაჩნდა კრიტიკული დამოკიდებულება განსაკუთრებით ევროკავშირის პოლიტიკის მიმართ. 2014-2015 წლიდან აზრთა სხვადასხვაობა გამოიკვეთა მიგრაციის საკითხის, მონეტარული და საფინანსო პოლიტიკის, საგარეო პოლიტიკისა და სხვა თემებზე. იაკუბ ებერლი ამის თაობაზე აღნიშნავს რომ – „2010 წლიდან ვიშეგრადი აშკარად ყალიბდებოდა, როგორც ანგარიშგასანევი ძალა და აქტიური მოთამაშე ევროკავშირში. ამ ჯგუფიდან ყოველთვის არსებობს ერთი, რომელიც ორგანიზაციის (ნატო, ევროკავშირი) პოლიტიკას არ ეთანხმება“ (4.2.). აღსანიშნავია, რომ კრიტიკა მიგრაციის პოლიტიკის მიმართ და შესაბამისი ქმედებები ვიშეგრადის წევრების ნაწილს არც კოვიდის პირობებში შეუწყვეტია (განსაკუთრებით უნგრეთი).

ვიშეგრადის ჯგუფში აზრთა სხვადასხვაობა პრინციპული საკითხების მიმართ პანდემიის მეორე ტალღის დროსაც გამოიკვეთა. მაშინ როდესაც გერმანიის დახმარებას პოლონეთმა უარით უპასუხა, უნგრეთმა კრიტიკა გაამძაფრა, ჩეხეთმა მოთხოვნა გაზარდა, ხოლო სლოვაკეთმა ზომიერი პოზიცია დაიკავა. მეორე ტალღა საკმაოდ რთული აღმოჩნდა ვიშეგრადის ქვეყნებისთვის, წევრები ცდილობენ ყველა იმ ღონისძიებების ეტაპობრივად გატარებას, რასაც აქტორი სახელმწიფოები მიმართავენ – „ლოკდაუნი“, ვაქცინაციის ორგანიზება, მოქალაქეების სხვადასხვა სახით დახმარება და ა.შ. ამ საკითხში შედარებით ლიდერობს უნგრეთი – კრიზისის შედეგად დაზარალებული კომპანიების ლიკვიდურობის აღმოფხვრის, კონვერტირებადი სესხების, სახელმწიფო დახმარების პროგრამის გაფართოვებისა და ვაქცინის შექმნის ოპერატიულობის მხრივ.

შეჯამებისთვის აღვნიშნავდით, რომ პანდემია ჯერ არ დასრულებულა, მესამე ტალღასა და მის შემდეგებზე სხვადასხვა აზრი არსებობს. შესაბამისად, კვალიფიციური სამეცნიერო კვლევა და შეფასებები პანდემიის დასრულების შემდეგ გაკეთდება, რასაც ჩვენც ჩვენი სამეცნიერო კვლევით შევუერთდებით.

ლიტერატურა და ინტერნეტ რესურსები:

1. Kai-Olaf Lang, Visegrád und die Pandemie: Zwischenbilanz und europapolitische Folgen SWP-Aktuell 2020/A 61, Juli 2020, 4 Seiten, Stiftung Wissenschaft und Politik, 2020
2. Kilian Kirchgeßner, EU-Wiederaufbauplan Visegrad-Staaten suchen gemeinsame Position https://www.deutschlandfunk.de/eu-wiederaufbauplan-visegrad-staaten-suchen-gemeinsame.795.de.html?dram:article_id=4784113.
3. Cezary Bazydło, Warum die Tschechen ihre Liebe zur EU neu entdecken <https://www.mdr.de/nachrichten/osteuropa/politik/eu-skepsis-tschechien-durch-corona-pandemie-gemildert-100.html4>.
4. Florian Kellermann, Koronapandemie in Polen Hilfe aus Deutschland – nein, danke! https://www.deutschlandfunk.de/coronapandemie-in-polen-hilfe-aus-deutschland-nein-danke.795.de.html?dram:article_id=487322
5. Auch Tschechien zurück im Lockdown, Stand: 27.12.2020 <https://www.tagesschau.de/ausland/lockdown-tschechien-101.html>
6. თეა ამნიაშვილი, ევროინტეგრაცია და ტრანსფორმაციის გამონვევები აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებში, პროექტის ფარგლებში სამეცნიერო სტატია, სტუ, 2019.
7. თეა ამნიაშვილი, ტრანსფორმაციის გამონვევები პოლონეთში, პროექტის ფარგლებში სამეცნიერო სტატია– სტუ, 2019.